ศิลปินแห่งชาติ

จีราพรรณ สวัสดิพงษ์*

ในบรรดาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ประเทศไทยนับได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างสูงมานับแต่ในอดีต ดังปรากฏมรดกอันล้ำค่านานาประการ ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่า และแสดงถึงวัฒนธรรมของชาติทั้งสิ้น มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าดังกล่าวนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นฝีมือหรืองานสร้างสรรค์ของศิลปินบรรพบุรุษทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เห็นความสำคัญของศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวจึงมีดำริก่อตั้งโครงการประกาศเกียรติคุณศิลปินแห่งชาติที่มีผลงานศิลปะดีเด่นที่เป็นที่ยอมรับของสังคมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องส่งเสริม สนับสนุนเกื้อกูลศิลปินผู้สร้างงานศิลปะอันทรงคุณค่าของชาติ ให้เป็นที่ประจักษ์ เป็นการบำรุงขวัญและเสริมสร้างกำลังใจแก่ศิลปินรุ่นหลัง ตลอดจนอนุรักษ์ผลงานศิลปะอันมีคุณค่า และเพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ของศิลปินให้แก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป

ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2528 เป็นต้นมา วันที่ 24 กุมภาพันธ์ของทุกปีนับเป็นวันสำคัญ วันหนึ่งของวงการศิลปินไทย เนื่องจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กำหนดเอาวันนี้เป็นวันศิลปินแห่งชาติ เหตุที่เลือกกำหนดเอาวันนี้ด้วยเหตุที่วันที่ 24 กุมภาพันธ์ ตรงกันวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยองค์ปฐมบรมศิลปินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระองค์แรก ซึ่งยังไม่มีศิลปินใดเทียบเทียมได้ในทุก ๆ ด้าน เช่น **ด้านวรรณศิลป์** พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทละครไว้ถึง 7 เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทละครเรื่องอิเหนาเป็นเรื่องที่ดีพร้อมทั้งกลอนและบทละครวรรณคดีสโมสร จึงได้ตัดสินให้เป็นยอดของบทละครรำ ในปี พ.ศ. 2459 **ด้านศิลปะการแสดง** พระองค์โปรดการทรงดนตรีซอสามสาย และได้ทรงบรรเลงเพลงบุหลันลอยเลื่อนตามที่ทรงพระสุบิน **และด้านทัศนศิลป์** พระองค์ทรงปั้นพระพักต์พระประธานพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม โดยมีฝีพระหัตถ์เป็นเยี่ยมและยังทรงแกะสลักบานประตูพระวิหารวัดสุทัศน์อย่างงดงามเป็นภาพป่าหิมพานต์ ประกอบด้วยลายเครือเถา มีสัตว์จตุบาทไล่จับกันรวมกับมีชีวิตโดยใช้วิธีการแกะสลักแบบขุด 3 ชุด เป็นภาพลอยตัวซึ่งเป็นศิลปะที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ด้วยพระปรีชาสามารถดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นผู้รอบรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องศิลปะอย่างกว้างขวาง ดังนั้นคณะกรรมการวัฒนธรรม

---

*จีราพรรณ สวัสดิพงษ์ บรรณารักษ์ 5 สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แห่งชาติจึงได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบให้วันที่ 24 กุมภาพันธ์ของทุกปีเป็นวันศิลปินแห่งชาติ โดยเริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2528 เป็นต้นไป

ในการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติในแต่ละปีนั้น คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดคุณสมบัติศิลปินแห่งชาติไว้เป็นหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่มีผลงานศิลปะดีเด่น เป็นที่ยอมรับของสังคม
2. เป็นบุคคลผู้ให้บริการแก่สังคมอย่างดีเสมอมา
3. เป็นผู้อนุรักษ์ และผดุงรักษาไว้ซึ่งศิลปะวัฒนธรรม
4. เป็นผู้มีความสามารถและเชี่ยวชาญศิลปะแขนงนั้น ๆ

และ 5. เป็นผู้มีคุณธรรมและเป็นผู้มีความรับผิดชอบในวิชาชีพตน

เนื่องจากจำนวนรายชื่อศิลปินในด้านต่าง ๆ ทั่วประเทศมีจำนวนมากและเพื่อครอบคลุมสะดวกและง่ายต่อการพิจารณา คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งศิลปินแห่งชาติออกเป็น 3 สาขาด้วยกัน คือ

1. **สาขาทัศนศิลป์** ได้แก่ งานประเภทจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย เทคนิคผสม การออกแบบและสถาปัตยกรรม

2. **สาขาวรรณศิลป์** ได้แก่ งานประเภทวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง รวมถึงวรรณกรรมพื้นบ้านด้วย

3. **สาขาศิลปะการแสดง** ได้แก่ งานประเภทวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ และศิลปะพื้นบ้าน โดยแยกเป็นสาขาย่อยได้ดังนี้

3.1 ด้านการละคร รวมถึงนาฏศิลป์ การละคร การประดิษฐ์ท่าเต้น ท่ารำ การกำกับการแสดง และการเขียนบทละคร

3.2 ด้านดนตรี รวมถึงนักดนตรี คีตศิลป์ การประพันธ์เพลง การอำนวยเพลง

เนื่องจากจำนวนรายชื่อศิลปินในประเทศไทยมีจำนวนมาก เพื่อให้การพิจารณาสรรหาครอบคลุมทั่วทุกจังหวัด และทุกภาคในประเทศ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงได้กำหนดหลักการดำเนินงานในการพิจารณาสรรหาศิลปินแห่งชาติ ออกเป็น 2 แนวทางคือ **แนวทางที่ 1** ขอความร่วมมือศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอและองค์กรทั้งของภาครัฐและเอกชนทั่วประเทศ รวบรวมชีวประวัติและผลงานศิลปินสาขาต่าง ๆ ส่งมายังคณะอนุกรรมการคัดเลือกในส่วนกลาง หลังจากนั้นคณะอนุกรรมการจะเดินทางไปศึกษาข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติและผลงานของศิลปิน ณ ศูนย์วัฒนธรรมภาค และพิจารณากลั่นกรองคัดเลือก ศิลปินที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ได้ตั้งเกณฑ์ไว้

ศิลปินแห่งชาตินับตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2529 จนถึงปัจจุบัน มี ดังนี้

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2528

1. **สาขาทัศนศิลป์**
   1.1 นายเฟื้อ หริพิทักษ์
2. **สาขาวรรณศิลป์**
   2.1 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช
3. **สาขาศิลปะการแสดง**
   3.1 นายมนตรี ตราโมท (ดนตรีไทย)
   3.2 ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี (นาฏศิลป์)

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2529

1. **สาขาทัศนศิลป์**
   1.1 นายคำหมา แสงงาม (การปั้นแกะสลัก)
   1.2 นายประสงค์ ปัทมานุช (จิตรกรรม)
   1.3 นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ (ประติมากรรม)
   1.4 นาวาเอกสมภพ ภิรมย์ ร.น. (สถาปัตยกรรม)
   1.5 นางแสงดาว บัณสิทธิ์ (ศิลปะงานผ้า)
   1.6 นายเห้ง โสภาพงศ์ (เครื่องถม)
2. **สาขาวรรณศิลป์**
   2.1 นางกัณหา เดียงศิริ (นวนิยาย)
   2.2 นายอบ ไชยวสุ (หัสคดี)
3. **สาขาศิลปะการแสดง**
   3.1 นายกั้น ทองหล่อ (หนังตะลุง)
   3.2 นายเฉลิม บัวทั่ง (ดนตรีไทย)
   3.3 นางชื้น สกุลแก้ว (หุ่นกระบอก)
   3.4 นางท้วม ประสิทธิกุล (คีตศิลป์)
   3.5 นายทองมาก จันทะลือ (หมอลำ)
   3.6 นายทองหล่อ ทำเลทอง (เพลงพื้นบ้าน)

3.7 ม.ล.พวงร้อย อภัยวงศ์ (เพลงไทยสากล)

3.8 นายเปลื้อง ฉายรัศมี (ดนตรีพื้นบ้าน)

3.9 คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ (ดนตรีไทย)

3.10 นายรงภักดี (เจียร จารุจรณ) (นาฏศิลป์)

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2530

1. สาขาทัศนศิลป์

1.1 นายชิต เหรียญประชา (ประติมากรรม)

1.2 นางพยอม สีนะวัฒน์ (ศิลปะงานผ้า)

1.3 ม.ร.ว.มิตรารุณ เกษมศรี (สถาปัตยกรรม)

1.4 นายโหมด ว่องสวัสดิ์ (จิตรกรรม)

2. สาขาวรรณศิลป์

2.1 ม.ล. ปิ่น มาลากุล

3. สาขาศิลปะการแสดง

3.1 นางเจริญใจ สุนทรวาทิน (คีตศิลป์)

3.2 นางเฉลย ศุขะวณิช (นาฏศิลป์)

3.3 คุณหญิงชื้น ศิลปบรรเลง (ดนตรีไทย)

3.4 นายไชยลังกา เครือเสน (ดนตรีพื้นบ้าน)

3.5 นายยก ชูบัว (โนรา)

3.6 นายวิจิตร คุณาวุฒิ (ภาพยนตร์)

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2531

1. สาขาทัศนศิลป์

1.1 นายเฉลิม นาคีรักษ์ (จิตรกรรม)

1.2 นายพิมาน มูลประมุข (ประติมากรรม)

1.3 นายพูน เกษจำรัส (ศิลปะภาพถ่าย)

2. สาขาวรรณศิลป์

2.1 นางสุกัญญา ชลศิกษ์ (กฤษณา อโศกสิน) (นวนิยาย)

3. สาขาศิลปะการแสดง

3.1 นายกรี วรศะริน (นาฏศิลป์-โขน)

3.2 นางสาวจำเรียง พุธประดับ(นาฏศิลป์-ละคร)

3.3 นายเสรี หวังในธรรม (ศิลปะการละคร)

3.4 นายประสิทธิ์ ถาวร (ดนตรีไทย)

3.5 นายบุญยงค์ เกตุคง (ดนตรีไทย)

3.6 นายสมาน กาญจนะผลิน (เพลงไทยสากล)

3.7 นายสง่า อารัมภีร์ (เพลงไทยสากล)

3.8 นายหวังดี นิมา (หวังเต๊ะ) (เพลงพื้นบ้าน)

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2532

1. สาขาทัศนศิลป์

1.1 นายสนิท ดิษฐพันธ์ (จิตรกรรม)

1.2 นายประเวศ ลิมปรังษี (สถาปัตยกรรม)

2. สาขาวรรณศิลป์

2.1 นายอังคาร กัลยาณพงศ์ (กวีนิพนธ์)

3. สาขาศิลปะการแสดง

3.1 นายหยัด ช้างทอง (นาฏศิลป์-โขน)

3.2 นายประเวช กุมุท (ดนตรีไทย)

3.3 นายประสิทธิ์ พยอมยงค์ (เพลงไทยสากลและเรียบเรียง)

3.4 นางเชอรี่ เศวตนันท์ (สวลี ผกาพันธุ์) (เพลงไทยสากล-ขับร้อง)

3.5 นายฉิ้น วรมุต หรือ หนังฉิ้น ธรรมโฆษณ์ (หนังตลุง)

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2533

1. สาขาทัศนศิลป์

1.1 นายทวี นันทขว้าง (จิตรกรรม)

2. สาขาวรรณศิลป์

2.1 นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ หรือเสนีย์ เสาวพงศ์

3. สาขาศิลปะการแสดง

3.1 นางบัวผัน จันทร์ศรี (เพลงพื้นบ้าน)

3.2 นายสมชาย อาสนจินดา (ส. อาสนจินดา) (ละครเวที ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์)

3.3 นายสุเทพ วงศ์กำแหง (เพลงไทยสากล-ขับร้อง)

3.4 นางสุวรรณี ชลานุเคราะห์ (นาฏศิลป์-ละครรำ)

ศิลปินแห่งชาติ ปี 2534

1. สาขาทัศนศิลป์

1.1 นายสวัสดิ์ ตันติสุข (จิตรกรรม)

2. สาขาวรรณศิลป์

2.1 นายอาจินต์ ปัญจพรรค์

2.2 นายสุวัฒน์ วรดิลก

3. สาขาศิลปะการแสดง

3.1 นายเคน ดาเหลา (หมอลำ)

3.2 นายบุญยัง เกตุคง (ลิเก)

3.3 นายพยงค์ มุกดา (เพลงลูกทุ่ง เพลงไทยสากล)

3.4 นางเพ็ญศรี พุ่มชูศรี (เพลงไทยสากล-ขับร้อง)

บรรณานุกรม

มติชน 4 ธันวาคม 2534, หน้า 3.

ศิลปินแห่งชาติ 2530. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.

ศิลปินแห่งชาติ 2531. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.

สยามจดหมายเหตุ. 11, 6 (กุมภาพันธ์ 2529), 145.

สยามจดหมายเหตุ. 14, 51 (ธันวาคม 2532), 1404.

สยามจดหมายเหตุ. 15, 50 (ธันวาคม 2533), 1378.